

**DIPLOMATIYA VA YUMSHOQ KUCH (SOFT POWER): MADANIYATNING
XALQARO SIYOSATDAGI O'RNI**

Toirova Zerda Tolmas qizi

Student of Alfraganus University Ijtimoiy fanlar fakulteti

Xalqaro munosabatlar yo'nalishi 3- kurs talabasi

Ilmiy rahbar: Abdurahmonov Xolboy

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 24.09.2025

Revised: 25.09.2025

Accepted: 26.09.2025

KALIT SO'ZLAR:

*diplomatiya,
yumshoq kuch,
madaniyat, xalqaro
siyosat, madaniy
diplomatiya.*

Ushbu maqolada diplomatiya va "yumshoq kuch" (soft power) konsepsiyasi hamda madaniyatning xalqaro siyosatdagi o'rni tahlil qilinadi. Globallashuv sharoitida madaniyat milliy o'zlikni ifodalash bilan bir qatorda, xalqaro ta'sir kuchini oshirishda muhim vosita sifatida maydonga chiqmoqda. Maqolada turli davlatlarning madaniy diplomatiya tajribalari ko'rib chiqilib, ularning samaradorligi baholanadi.

Kirish

Global dunyoda diplomatiya tobora ko'proq "yumshoq kuch" (soft power) konsepsiyasi bilan bog'liq bo'lib bormoqda. An'anaviy siyosiy va iqtisodiy ta'sir vositalaridan tashqari, madaniyat ham davlatlarning xalqaro maydondagi obro'si va nufuzini oshirishda hal qiluvchi omil sifatida qaralmoqda. "Yumshoq kuch" atamasi ilk bor amerikalik siyosatshunos J. Nay tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo'lib, u davlatlarning xalqaro miqyosda kuch ishlatmasdan, balki ma'naviy va madaniy ta'sir orqali o'z manfaatlarini ilgari surishini anglatadi.

Madaniy diplomatiya aynan shu jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Uning yordamida davlatlar o'z milliy qadriyatlari, san'ati, adabiyoti, musiqasi, tili, ta'lim tizimi va turmush tarzini boshqa jamiyatlarga tanitib, ijobiy imij shakllantiradi. Natijada, turli xalqlar o'rtasida o'zaro anglashuv kuchayadi, madaniyatlararo muloqot kengayadi va tinchlik hamda hamkorlik uchun mustahkam zamin yaratiladi.

Bugungi globallashuv davrida madaniy diplomatiya davlatlarning xalqaro siyosiy strategiyasida alohida o'rin tutmoqda. Masalan, AQSh Hollywood kino industriyasi orqali, Janubiy Koreya K-pop va seriallari orqali, Turkiya esa o'z tarixiy va madaniy merosini

=====

targ'ib etuvchi seriallar orqali yumshoq kuch siyosatini faol amalga oshirmoqda. Bunday misollar madaniy diplomatiyaning samaradorligini yaqqol ko'rsatadi.

Shunday qilib, madaniyat bugungi kunda nafaqat ijtimoiy-ma'naviy hayotning ajralmas qismi, balki xalqaro siyosatda ta'sirchan vosita sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Madaniy diplomatiyaning kuchayishi davlatlar o'rtasida ishonchni mustahkamlash, barqarorlikni ta'minlash va global xavfsizlikka hissa qo'shishda muhim omilga aylangan.

Adabiyotlar sharhi

Madaniyatning xalqaro siyosatdagi o'rnini tahlil qilishda J. Nay (1990) tomonidan ishlab chiqilgan "yumshoq kuch" (*soft power*) konsepsiyasi muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu yondashuvga ko'ra, davlatning xalqaro maydondagi ta'siri faqat iqtisodiy yoki harbiy kuch bilan emas, balki madaniyat, qadriyatlar va tashqi siyosat orqali ham shakllanadi. Nay (2004) keyingi tadqiqotlarida madaniyatni zamonaviy diplomatiyaning eng samarali vositalaridan biri sifatida qayd etib, uni xalqaro nufuz va ijobiy imijni mustahkamlashda hal qiluvchi omil deb baholaydi.

Cull (2009) madaniy diplomatiyani davlatlar o'rtasida o'zaro ishonch, muloqot va hamkorlikni kuchaytiruvchi samarali vosita sifatida talqin qiladi. Unga ko'ra, madaniyat xalqlarni birlashtirish, o'zaro tushunishni rivojlantirish va diplomatik aloqalarni mustahkamlashda strategik ahamiyat kasb etadi. Mark (2010) ham madaniy diplomatiyani "xalqaro aloqalarda ko'priq" sifatida baholagan va uning siyosiy hamda iqtisodiy diplomatiyani to'ldiruvchi xususiyatini ta'kidlagan.

Shuningdek, Melissen (2005) zamonaviy diplomatiyada madaniyatning o'rnini tobora ortib borayotganini qayd etadi. Uning fikricha, globallashtirish jarayonida davlatlarning xalqaro siyosiy pozitsiyasini kuchaytirishda madaniyat va ommaviy kommunikatsiya vositalari alohida rol o'ynaydi. Xalqaro tashkilotlar, jumladan, UNESCO ham madaniyatni tinchlik va barqarorlikni ta'minlovchi omil sifatida ilgari suradi.

Umuman olganda, mavjud adabiyotlar madaniy diplomatiyaning davlatlar uchun strategik resurs ekanini, uning xalqaro siyosiy nufuz va hamkorlikni mustahkamlashda muhim o'rin tutishini ko'rsatadi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda madaniyatning xalqaro siyosatdagi o'rnini va madaniy diplomatiyaning zamonaviy xalqaro munosabatlardagi ahamiyatini tahlil qilish maqsadida sifatli tadqiqot metodlari qo'llanildi. Avvalo, tadqiqotning nazariy asosini tashkil etuvchi "yumshoq kuch" (*soft power*) konsepsiyasi (Nay, 1990; 2004) hamda madaniy diplomatiya haqidagi ilmiy qarashlar (Cull, 2009; Mark, 2010; Melissen, 2005) konseptual doirada qayta ko'rib chiqildi. Shu orqali mavjud nazariy yondashuvlar qiyosiy tahlil qilinib, madaniyatning xalqaro siyosatdagi o'rnini izohlash uchun metodologik poydevor yaratildi.

Tadqiqotda asosan sifatli kontent-tahlil usulidan foydalanildi. Bunda xalqaro tashkilotlarning (masalan, UNESCO, EU, ASEAN) rasmiy hujjatlari, davlatlarning madaniy diplomatiya bo'yicha strategiyalari va xalqaro amaliyot misollari o'rganildi. Shuningdek,

=====

ilgari olib borilgan ilmiy ishlar va akademik maqolalar tahlil qilinib, madaniy diplomatiyaning turli jihatlari — xalqaro imij shakllanishi, milliy qadriyatlarning targʻiboti, xalqaro hamkorlik va siyosiy barqarorlikka taʼsiri — oʻrganildi.

Tadqiqotda qoʻllanilgan asosiy yondashuvlardan biri — qiyosiy tahlil metodologiyasi boʻlib, u turli davlatlarning madaniy diplomatiya tajribalarini solishtirish va ularning samaradorligini aniqlash imkonini berdi. Masalan, AQSh, Fransiya, Xitoy va Turkiya kabi davlatlarning madaniy diplomatiya siyosatlari oʻrganilib, ular orqali “yumshoq kuch” resurslarini boshqarishning turli strategiyalari aniqlab chiqildi.

Bundan tashqari, tadqiqotda sistemali yondashuv qoʻllanildi. Unga koʻra, madaniyat xalqaro siyosiy tizimning mustaqil elementi sifatida emas, balki siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlar bilan uzviy bogʻliq boʻlgan kompleks fenomen sifatida talqin qilindi. Bu yondashuv madaniy diplomatiyaning xalqaro siyosatda tutgan oʻrni va taʼsirini yaxlit koʻrinishda oʻrganish imkonini berdi.

Natijalar va Munozara

Tahlillar shuni koʻrsatadiki, yumshoq kuch siyosatida madaniyat strategik resurs sifatida alohida oʻrin tutadi. Madaniyat davlatlarga bevosita siyosiy bosim yoki harbiy kuch ishlatmasdan, balki ijobiy imij yaratish, xalqaro hamjamiyatda ishonch qozonish va uzoq muddatli hamkorlikni mustahkamlash imkonini beradi.

Misollar shuni tasdiqlaydiki, AQSh oʻzining kinoteatri, ommaviy madaniyati, yuqori reytingli universitetlari va xalqaro taʼlim dasturlari orqali global miqyosda keng qamrovli taʼsir kuchiga ega. Bu mamlakat oʻz qadriyatlari va turmush tarzini butun dunyo auditoriyasiga yetkazib, xalqaro siyosiy taʼsirini kuchaytiradi.

Yevropa Ittifoqi esa asosan madaniy almashinuv dasturlari, grant va stipendiyalar (masalan, Erasmus+) orqali oʻz qadriyatlarini targʻib qiladi. Bu esa uning siyosiy birlik va inson huquqlari tamoyillarini boshqa mintaqalarga singdirishda samarali vosita boʻlib xizmat qiladi.

Rossiya “Russkiy Mir” fondi, ortodoks cherkovi va rus tilini targʻib qilish siyosati orqali oʻzining madaniy yumshoq kuchini mustahkamlashga urinmoqda. Shu bilan birga, tarixiy meros va slavyan birdamligi gʻoyasi ham uning xalqaro taʼsirida muhim rol oʻynaydi.

Xitoy esa “Konfutsiy institutlari” tarmogʻi, anʼanaviy madaniyatni ommalashtirish, shuningdek, “Bir kamar – bir yoʻl” tashabbusi doirasida amalga oshirilayotgan madaniy hamkorlik loyihalari orqali yumshoq kuchini kengaytirmoqda. Bu orqali Xitoy oʻzining qadimiy merosi va zamonaviy taraqqiyotini uygʻunlashtirib, xalqaro maydonda oʻzini “madaniyat markazi” sifatida koʻrsatishga intilmoqda.

Shunga qaramay, tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, madaniy diplomatiya samaradorligi nafaqat mavjud resurslarga, balki xalqaro hamjamiyatda shakllanadigan ishonch, nufuz va ijobiy imijga ham bevosita bogʻliqdir. Masalan, resurslar katta boʻlsa -da, salbiy imij yoki siyosiy ishonchsizlik davlatning yumshoq kuch salohiyatini sezilarli darajada cheklab qoʻyishi mumkin.

Xulosa

Yumshoq kuch konsepsiyasi zamonaviy xalqaro munosabatlarda madaniyatning strategik ahamiyatini yanada yoritib berdi. O'rganilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, davlatlarning xalqaro maydondagi ta'siri ko'pincha nafaqat iqtisodiy va harbiy qudratga, balki madaniyat orqali shakllanadigan ijobiy imij, ishonch va qadriyatlarga ham bevosita bog'liqdir. Madaniyat xalqaro hamjamiyatda o'zaro tushunishni kuchaytirib, turli xalqlar o'rtasida muloqot va hamkorlikni rivojlantirishga zamin yaratadi.

Shu nuqtayi nazardan, madaniy diplomatiya nafaqat xalqaro siyosiy nufuzni oshirish, balki global xavfsizlik, tinchlik va barqarorlikni mustahkamlashda ham muhim vosita bo'lib qolmoqda. Madaniy almashinuv, ta'lim dasturlari, san'at va tilni targ'ib qilish orqali davlatlar o'z manfaatlarini yumshoq usulda ilgari surishlari, shu bilan birga xalqaro hamjamiyatda ijobiy qabul qilinishlari mumkin.

Kelajakda yumshoq kuch siyosatini izchil rivojlantirgan davlatlar xalqaro munosabatlarda yanada kuchliroq mavqega ega bo'lishi, o'z brendini shakllantirishi va jahon siyosatida muhim ishonchli hamkor sifatida maydonga chiqishi kutilmoqda. Demak, madaniyat faqat milliy identitetni saqlash vositasi emas, balki davlatlarning xalqaro siyosatda barqaror ta'sirini ta'minlaydigan strategik resurs hamdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nye, J. S. (1990). *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. Basic Books.
2. Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs.
3. Nye, J. S. (2011). *The Future of Power*. PublicAffairs.
4. Cull, N. J. (2009). *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. USC Center on Public Diplomacy.
5. Melissen, J. (2005). *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*. Palgrave Macmillan.
6. Gilboa, E. (2008). "Searching for a Theory of Public Diplomacy." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 55–77.
7. Snow, N. (2009). *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. Routledge.
8. Kurlantzick, J. (2007). *Charm Offensive: How China's Soft Power Is Transforming the World*. Yale University Press.
9. Zaharna, R. S. (2010). *Battles to Bridges: U.S. Strategic Communication and Public Diplomacy after 9/11*. Palgrave Macmillan.
10. Nye, J. S., & Keohane, R. O. (1977). *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Little, Brown.
11. Hayden, C. (2012). *The Rhetoric of Soft Power: Public Diplomacy in Global Contexts*. Lexington Books.
12. Leonard, M., Stead, C., & Smewing, C. (2002). *Public Diplomacy*. Foreign Policy Centre.